

Egy botanikai szótársorozatról

A művelődéstörténeti kutatások, de általában a művelődéstörténet intézményrendszere – oktatás, kutatás, könyvkiadás – önmagában is mostohagyermek a magyarországi, s bizonyos fokig az európai tudománypolitikának. Ezen belül a természettudományok, a természettudományos gondolkodás története szinte csak egy-egy magányos, örvendően megszállott ember ügyeként létezik.

Az utóbbi években indult egyetemi és főiskolai művelődéstörténet szakok, kurzusok vezetői láthatóan súlyt helyeznek arra, hogy képzési tervükbe rendszeresen kerüljön olyan tantárgy, amelynek keretén belül a hallgatók a matematika, a fizika, a műszaki tudományok, illetve a biológia történetével is megismerkedhetnek.

A történettudományon belül az utóbbi évtizedekben elkülönülten művelt részdiszciplínává vált a történeti ökológia, s egyre több fiatal szakember szenteli tudományos pályáját a természet és technika, a természet és társadalom történeti összefüggései kutatásának.

Az alsó és középfokú oktatás a ténylegesen létező társadalmi elvárásnak megfelelően hangsúlyt helyez a természetismereti, környezetvédelmi tárgyakra, s bizonyára ennek is köszönhetően kiadóink sora jelentetik meg azokat a természettudomány-történeti szövegeket, amelyek eddig csak a régi magyar irodalom vagy a nyelvtörténet emlékeiként voltak kézbe vehetők. A neolatin stúdiumok iránti, jól érezhetően megnövekedett igény szempontjából is fontos lépés egy, a 16. századi humanista hagyományt magában foglaló dictionarium megjelenése.

A most útjára indult egynyelvű szótársorozat évszázadokra szóló kézikönyv lesz majd, első kötetét ennek megfelelően alapos szakkritikának és mellette széleskörű – jó értelemben vett – propagandának kellene követnie.

Stirling János – aki a szótár megjelenése óta kismonográfiát is kiadott a régi magyarországi kertek történetéről – tehát történelmi léptékben mérve is fontos vállalkozásba kezdett. Bizonyára a kiadó és a szerző kultúrpolitikai optimizmusa áll a vállalkozás hátterében, hiszen a tudományos könyvkiadás, s ezen belül az egynyelvű (főként a latin egynyelvű) szótárak

kiadása csak nehezen tehető nyereséges vállalkozással. Hosszabb távon persze üzletileg is nyereséges lehet.

Az első kötet bevezetőjének összetett feladatot kellett megoldania. A szöveg tagolása természetesen adódott az egynyelvű szótár műfajából:

1. vázlat a botanikai lexikográfia történetéről;
2. a jelen szótár elhelyezése e történetben (a szótár jellege és célkitűzései);
3. a szótár anyaga, forrásai;
4. a feldolgozás szempontjai;
5. a szócikk felépítése.

A latin, angol, német és francia nyelvű bevezetők után a források és az idézett irodalom felsorolása következik (források – antik, középkori, 16. századi; bibliográfia – általános művek, botanikai szakirodalom, lexikográfiai bibliográfia). A felépítés tehát világos, áttekinthető szerkezetű. Ezen ismertetés írója azonban mégsem mehet el szó nélkül a nagyon sok szerkesztési hiba mellett. A kötet láthatóan a tudós közönségnek készült, azoknak, akiknek a latin nyelv használata nem szabad, hogy nehézséget okozzon. A latin bevezető egy egynyelvű latin szótár esetében teljesen indokolt. A három modern nyelvű változat már annál kevésbé. Magából a bevezetésből és a bibliográfiai részből is világosan kiderül, hogy a szakma nyelve ez esetben a német és a francia (túl a latinon). Az angol nyelv – mint annyi más tudományterületen is – erőltetett módon került ide. De felesleges a német mellett a francia is,

vagy a francia mellett a német – hiszen nem e nyelvek értékéről van itt szó. Ha valaki egy nyelvű botanikai szótárt vesz kézbe, annak feltehetően mindhárom világnyelven tudnia kell olvasni. A magyar nyelvű bevezetés viszont kívánatos lett volna, pusztán azért, hogy jelzésértékűen jelen legyen a tudományos köztudatban: a magyar tudományos nyelv ezen a területen kialakította a maga szakterminológiáját.

A bevezető többnyelvűségét logikátlanul követi az egy nyelvű bibliográfia. Nem a latin címetek kellett volna modern világnyelvre (bármelyikre) fordítani, hanem a magyar tanulmányok, könyvek címét. Bántó a bevezető szövegének hiányzó anyanyelvi lektorálása, magyar-németisége, -franciasága, -angolsága, s nem pontos az idegen nyelvű szakterminológia sem (nincsen pl. „typographie demi-grasse” stb.). Rengeteg a sajtóhiba is, ami egy sok-sok évtizedre szóló kézikönyvben enyhén szólva is sajnálatos dolog.

Dicséretesen oldotta meg a kötet szerzője a forrásjegyzékben a mű és az idézett kiadás, pontosabban a mű kritikai és humanista kiadása közti esetleges különbségek jelzését. A szerkesztőt ugyanakkor a források jegyzékében és a bibliográfiában használt címleírasi mód miatt is el kell marasztalnunk. Nem csupán a pontok és vesszők használata következtlen, hanem az a megoldás is vitatható, hogy a magyarországi gyakorlattól eltérő módon a

keresztneveket nem írja ki, a századelőt idézően hivatkozik tanulmányokra a kezdő oldalszám megadásával. Ezek a szépséghibák az „ércnél maradandóbb” szándékkal megírt kézikönyvekben különösen bántóak, s egy bibliográfus szakember kontroll-szerkesztésével elkerülhetőek lettek volna.

A szótár tartalmával kapcsolatosan azonban csak dicsérőleg nyilatkozhatunk. A latin és görög szöveg korrektúrája láthatóan gondos szakember munkája, az egyes növénynevek előfordulása szövegszerűen is idézett, kronologikusan jól követhető. A magyar művelődéstörténet szempontjából fontos az a tény, hogy ahol ez lehetséges volt, a korabeli (értsd középkori, vagy 16. századi) magyar elnevezés is szerepel az idézetekben.

Szépséghibái ellenére is fontos, jól használható kézikönyvet vehetünk tehát kézbe Stirling János munkája eredményeként, s csak remélni tudjuk, hogy a C–Z részek is napvilágot látnak.

Lexicon nominum herbarum, arborum fruticumque linguae Latinae. Ex fontibus Latinitatis ante saeculum XVII scriptis collegit et descriptionibus botanicis illustravit Johannes STIRLING. Vol. I. A–B. Budapest, 1995. Ed. Encyclopaedia. LXXI, 148. p.

Monok István